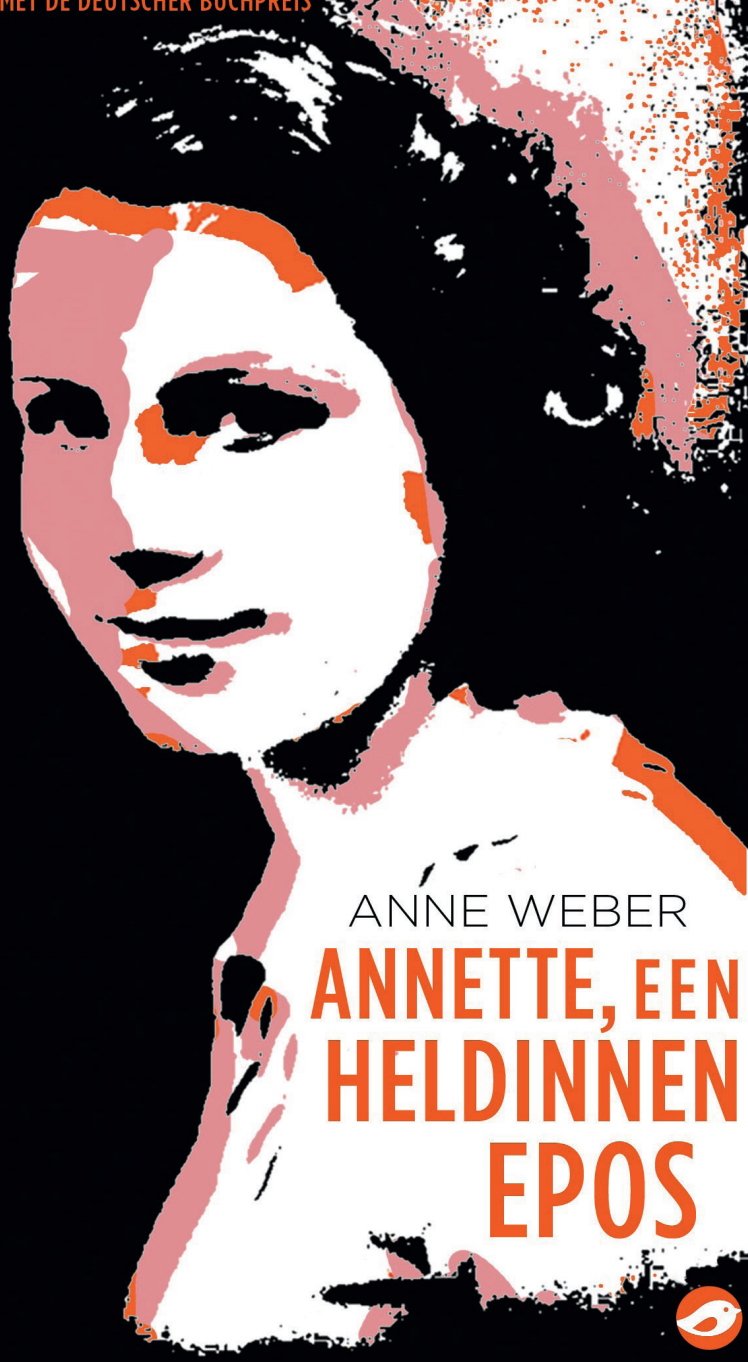

BEKROOND MET DE DEUTSCHER BUCHPREIS

ANNE WEBER

**ANNETTE, EEN
HELDINNEN
EPOS**

Anne Weber vertelt het indrukwekkende levensverhaal van Anne Beaumanoir, Annette, in een briljant biografisch heldinnen-epos, dat werd bekroond met de Deutscher Buchpreis.

Wat een leven! Geboren in 1923 in Bretagne, opgegroeid in een eenvoudig milieu, op jonge leeftijd al lid van de communistische Résistance, redster van twee Joodse jongeren – waarvoor ze van Yad Vashem later de eretitel 'Rechtvaardige onder de Volkeren' zou ontvangen –, na de oorlog werkzaam als neurofysioloog in Marseille, in 1959 tot tien jaar gevangenisstraf veroordeeld vanwege haar betrokkenheid bij de Algerijnse onafhankelijkheidsbeweging... en tot op de dag van vandaag een levend voorbeeld van het belang van rebellie.

Annette, een heldinnenepos beschrijft op speelse wijze het levensverhaal van een ware heldin.

'Wijs, leerzaam en onmiskenbaar een van de beste boeken van dit wonderlijke jaar.' – *Der Tagesspiegel*

'Dit verrassend onorthodoxe versepos over het leven van een vrouw die door permanent verzet naar vrijheid zocht, is een literair fenomeen.' – *ZEIT online*

'Weber beschikt over een taal en stijlmiddelen die betoveren, overtuigen en de heldin van dit epos zo goed tot haar recht laten komen als in woorden maar mogelijk is.'

– *Die Rheinpfalz*

'Voor de wijze waarop Weber erin slaagt de warmte en zinderende energie van dit unieke, eigenzinnige leven invoelbaar te maken, heeft ze de Buchpreis zonder meer verdiend.'

– *Berliner Zeitung*

WWW.UITGEVERIJORLANDO.NL

ANNE WEBER

Annette, een heldinnenepos

Vertaald door Anne Folkertsma

uitgeverij
ORLANDO

Deze vertaling kwam mede tot stand dankzij een subsidie van
het Goethe-Institut, München

De vertaler en de uitgever ontvingen voor deze vertaling
een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

© 2020 Anne Weber

Oorspronkelijke titel *Annette, ein Heldinnenepos*

Oorspronkelijke uitgever MSB Matthes & Seitz Berlin Verlags-
gesellschaft mbH

© 2022 Nederlandse vertaling Anne Folkertsma en

Uitgeverij Orlando bv, Amsterdam

Omslagontwerp Nanja Toebak

© Foto auteur Hermance Triay

Zetwerk Pre Press Media Groep

ISBN 978 90 831 468 6 7

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

Anne Beaumanoir is een van haar namen.
Ze bestaat, ja, ze bestaat ook ergens anders dan op
deze bladzijden, en wel in Dieulefit, wat betekent
God-heeft-het-gemaakt, in Zuid-Frankrijk.
Zij gelooft niet in God, maar Hij in haar.
Als Hij bestaat, dan heeft Hij haar gemaakt.

Ze is heel oud, en zoals het verhaal wil
is ze tegelijk nog ongeborn. Vandaag,
nu ze vijffennegentig is, komt ze ter
wereld op dit witte blad –
in een ondoordringbare leegte, waarin ze
lange ronde mollenblikken werpt, en die zich
stap voor stap met vormen en met kleuren,
met vader moeder hemel water aarde vult.
Hemel en aarde zijn blijvende verschijnselen,
maar het water komt en gaat, het stroomt
in het droge bed van de Arguenon, waar het
tweemaal daags de boten opricht, die al
uren op hun flank liggen. Tweemaal daags
trekt het zich in zee terug, in het Nauw van Calais
zeggen wij, of in bondig Frans: La Manche, De
Mouw, al is het niet zo nauw en ook geen mouw,

niets hols dus, eerder een arm: een
zilte arm, die de oceaan uitstrekt
naar de Noordzee. Zachtjes zakken de
boten weer zijlings op hun buik.

In het heelal van de kamer, onbewoond nog,
drijven vier en soms ook zes glanzende
sterren of ogen. Zoals er in de doka
langzaam contouren uit het niets opstijgen,
vallen er rondom die sterren geleidelijk
gezichten te onderscheiden. Moeder. Grootmoeder.
Vader. Het kind dat Anne heet en iedereen
Annette noemt (je zegt: Annet) zet die
planeten in beweging.

Van Annette is Anne (die van nu) qua leeftijd
dubbel zo ver verwijderd als haar
grootmoeder destijds was, maar ergens
verrassend ver en nabij
is dat kind er nog. Het is één met haar,
is niet verkommerd en niet dood, het slaapt,
het is nog daar.

Geboren wordt Annette in een doodlopend straatje,
en dat niet alleen in figuurlijke zin
zoals wij allen. Het huis van haar grootmoeder is het
sluitstuk van een rij ongestucte vissershuisjes, die
daarmee abrupt eindigt voor de rivier.
Elk huisje heeft beneden een woonkamer
en rechts en links een kamertje onder het dak.

‘Het huis van grootmoeder’ wil niet zeggen dat het van haar is. Ze huurt het alleen. Het onderkomen is schamel, en daar is de huur ook naar, maar dat weinige is nog veel voor haar, die als jonge weduwe haar kroost met de opbrengst van de *pêche à pied* ofwel vissend zonder boot heeft grootgebracht: dag aan dag gaat ze bij eb op pad en wroet onvermoeibaar in het natte zand op zoek naar allerlei zeedieren: venusschelpen tapijtschelpen strandkrabben wulken, die ze in een mand op haar rug naar veel dorpen in de buurt draagt en daar – in Saint-Éniguet, La Ville Gicquel, Le Tertre, Notre-Dame-du-Guildo of Le Bouillon – verkoopt.

Haar moeders moeder is in de negentiende eeuw in Bretagne, dus in zekere zin zelfs twee eeuwen terug geboren, als een van de vele kinderen van bezitloze boeren, die hun kinderen niet kunnen voeden en ze daarom een voor een bij de rijken in dienst doen. De kleine koemeid is heel arm. Lange tijd draagt ze – o, wat een schok later voor haar kleindochter! – geen onderbroek. Ze had er geen. Sliep in het stro. Haar jaarloon was een paar nieuwe klompen, en om de twee jaar kreeg ze óf een pelerine met een paar kousen of een rok en een jak, alleen daarom al geen luxe omdat ze nog helemaal niet volgroeid was. Naar school ging ze nooit. *Illettré*

wordt dat genoemd als iemand zoals zij
het lezen noch schrijven machtig is.
Op haar vijftigste beseft ze voor het eerst – Annette
is ongeveer zeven – dat haar moeder haar
nooit een kus heeft gegeven, en dan barst zij, die
tot dan toe nooit heeft geklaagd, in tranen uit. Dan
zitten ze daar, grootmoeder en kleindochter,
en kussen en kussen en kussen elkaar
en huilen. Van haar vader weet ze alleen nog
hoe hard hij was. Over haar broers en zussen,
kindknechten en -meiden zoals zichzelf, spreekt ze nooit,
ze zijn intussen misschien dood of verdwenen
of wonen in de naaste omgeving. Annette
houdt boven alles van deze grootmoeder, die
rijk is, maar niet aan bezit, en ontwikkeld,
maar niet door wat ze heeft gelezen.

Net als ieder van ons heeft ze
ook een tweede. Van haar houdt ze minder.
Het is de moeder van haar vader, een Beaumanoir,
wat ‘mooi herenhuis’ betekent en
inderdaad de betere familie is in een plaats
die geen werkelijk hoge kringen kent.
Ook madame Beaumanoir is weduwe en ze is
dochter van de notaris. Haar eerste levensjaren
krijgt Annette grootmoeder twee
niet te zien. De bruggen tussen
haar en haar zoon zijn afgebroken
op de dag dat zij hem verbood het meisje
uit het vissershuisje – een van de dochters van

grootmoeder één – tot vrouw te nemen,
waaronder madame Beaumanoir zeker
zal hebben geleden, maar ja, wat doe je eraan?
Alles in haar verzet zette zich tegen
de ongelijke verbintenis, waaraan
tot haar leedwezen ook prompt
een Annette ontsproot. Ze houdt haar zoon
voor iets beters en ze heeft gelijk,
hij is ook iets beters, want hij ziet af van
haar notabele milieu en zijn erfdeel
ten gunste van zijn lief. Op dat tijdstip
zijn die twee nog bijna kinderen, niet meerderjarig
voor de wet, en zonder toestemming van hun ouders
mogen ze niet trouwen, zodat Annette net als in een
sprookje – een Bretons sprookje – in het armzalige
vissershuisje van grootmoeder één en
buiten het huwelijk, maar niet buiten de liefde
wordt geboren en voorlopig in geen enkel
geboorteregister wordt ingeschreven.

Ze heeft gelukkige ouders, zou je willen
zeggen, maar klopt dat wel en is dat
zo in het algemeen gesteld mogelijk?
Wordt niet altijd beweerd dat een gelukstoestand
hoogstens een ogenblik duurt? Maar zij zijn
altijd gelukkig, en denk je soms dat dat niet kan
bewijs het tegendeel dan, dit is je kans.
Geluk is de grondtoon van hun dagelijks leven.
Van meet af aan doordrongen van deze onhoorbare,
hartverwarmende muziek, toegerust met de heldere ogen

en het onverschrokken hart van haar ouders
komt Annette voor de dag.

Haar ouders zijn niet alleen wat men doorgaans
gelukkig noemt, ze zijn ook nog eens
het tegendeel van elkaar. Jean is groot en
Petite Marthe is klein, hij bedachtzaam en gelaten,
zij praatlustig en levendig, maar ook verstandig
en bovendien een vertelster naar wie je luistert
met open mond. Hij noemt haar graag
'mijn suffragette', waarmee hij niet zozeer op haar
feminisme doelt als wel op haar neiging zich over onrecht
hevig op te winden, van woede te snuiven; in haar
eigen woorden zou ze *soupe au lait* oftewel
net melkpap zijn, in elk geval van het soort dat
onmiddellijk overkookt. Ze heeft zichzelf alles bijgebracht,
en 'alles' is misschien niet alles, maar wel heel veel,
zoals pingpongspelen en plezier in lezen, alleen autorijden
lukt haar niet, omdat ze daar te onbesuisd voor is.

Geen wonder dat er, zou je kunnen denken, onder
die gunstige omstandigheden uit hun dochter werd
wat er toen uit haar is geworden en wat de flaptekst, alleen
al omdat de volheid van decennia daden moeites elk
boekomslog ver overstijgen, slechts onvolkomen samenvat.
Als het zo was dat omstandigheden alléén onze
toekomst bepalen, waren wij van elke verantwoordelijkheid
elk schuldgevoel, elk geweten bevrijd. Maar zo
simpel is het niet. De hoofdzaak moet
nog steeds komen, moet nog worden gedaan.

Vooralsnog is Annette pas bijna vijf, ze is gauw jarig, maar haalt ze die verjaardag wel? Vanuit het perspectief van nu een domme vraag, maar toen was het antwoord zonder meer onzeker. Want ze is heel erg ziek en helemaal niet bij bewustzijn, maar dan ontwaakt ze en ziet als eerste meteen de fiets die ze voor haar verjaardag krijgt. Van de wereldwijde crisis namen haar ouders geen notie, zij hadden hun eigen Grote Depressie, zaten aan het bed van hun enige dochter en baden niet, maar volgden met wanhopige precisie de voorschriften van de arts op, die zelf niet echt geloofde dat het kind nog te redden was. Hersenvliesontsteking. Dan is het ergste voorbij. Annette is bij kennis, wat echter niet met één druk op de knop gaat, maar een langzaam proces is, want zelfs negentig jaar later weet ze nog hoe eerst haar spieren huid gewrichten pezen en darmen zich weer meldden, en pas toen ook haar oor weer bij haar terugkwam, kon ze de stemmen van haar ouders horen.

Aan het bed van de genezende Annette vindt een topontmoeting plaats met beide grootmoeders. Madame Beaumanoir ontmoet *la mère* Brunet zoals grootmoeder één in het dorp wordt genoemd. *Enchantées*, ja zonder meer *enchantées* zijn de twee,

maar wel hoofdzakelijk over de genezing van het meisje.
Haar ouders zijn inmiddels meerderjarig en getrouwd.
Annette draagt nu de naam van haar vader
en de verzoende grootmoeder twee
en heet op papier Raymonde Marcelle
Anne Beaumanoir. Ze heeft het vissershuisje
allang achter zich gelaten en is met haar ouders en *mémère*
naar de overkant van de ijzeren brug over de Argenuon
ofwel de Pont du Guildo verhuisd; om die te helpen bouwen
was mémères man, een smid, hierheen gekomen,
maar vijf jaar en drie kinderen later was hij (tering)
al bezweken. Het nieuwe huis dat weer niet meer
dan een huisje is, staat op de andere oever, tegenover
haar geboortehuis. Van de rivier, die de twee huizen
scheidt – bij hoogwater een brede stroom – resteren bij eb
slechts twee smalle beekjes.

Kijk daar, die gelukshuizen, zou iemand
kunnen denken die nu op de
brug stond met een blik op beide huisjes
rechts en links. In het halletje van het tweede,
tussen de voordeur en die van haar ouders'
slaapkamer, die als doel fungeren, speelt het
gezin voor het avondeten voetbal
tot het tiende doelpunt is gevallen.
Daarna ontbrandt er een stoeipartij
zoals dat in een huis van geluk kan gaan,
waar het een teken is van – tja, van geluk.

Als er een bal is en er beneden bij de brug
muziek wordt ingezet, dansen mémère en Annette
in de keuken bij open raam de polka.
Jean, Annettes vader, is een socialist,
maar de predikant – we zijn in Bretagne
en de predikant is katholiek,
monsieur le curé dus – komt geregeld
avondeten, wat niet bijster veel
verbazing wekt, zodra je weet dat hij
direct na zijn ambtsaanvaarding
de gelijke kaars voor allen, of liever gezegd
het gelijke formaat kaars heeft ingevoerd.
Tot dan toe droeg bij communiefeesten – al
naargelang hoe rijk de ouders waren – de een
een vingergroot kaarsje, de ander
– de kleine Dibonnet bijv. – een soort
paal van een kaars voor zich uit.
Haar vader kan goed met deze pastoor
overweg, en om hem geen verdriet te doen
stuurt hij Annette ter eerste communie
(haar moeder, Marthe, is daar niet bepaald
voor in, maar zij mag de pastoor ook). Dat
leidt tot twee weken ‘explosieve mystiek’
(citaat Annette), wat zeker niet niets,
maar meer dan honderd jaar terug
wel relatief weinig is. Ervoor en erna:
niets. Net als in de roman van Dumas
heb je in het dorp de Blauwen en de Witten
dus de republikeinen en de royalisten,
waarbij de laatsten niet meer per se

royalist, maar wel traditionalist en katholiek zijn. De Blauwen zijn nog steeds republikein en laïcist zijn ze ook, wat wil zeggen dat ze de kerk willen scheiden, natuurlijk van henzelf en vooral van de staat, en als het gaat mag die ook niets te zeggen hebben. Dat is in Bretagne nog een vrome of eerder onvrome wens. In Le Guildo staat een meisjesschool, die katholiek is, waar de meeste kinderen naartoe gaan, zelfs de dochters van de paar rijke boeren en die van de pachters van adellijke landerijen, want er is ook een hertog en bovendien een slot. Op de tweede school, die van staatswege, komen de armere tot bitter arme dochters samen van zeelieden *au long cours* ofwel van de grote vaart, die voorbij Newfoundland op kabeljauw vissen, in grote hoeveelheden, die ze maanden later als stokvis, in het zout dus, mee naar huis brengen. Ook kustvissersdochters zitten ertussen, en een boerenkind of twee, drie, dertig meisjes in totaal en in één klas – meer is er niet op de seculiere *école laïque*. Annette leert er lezen en schrijven, en zodra ze ongeveer weet hoe dat moet, begint ze *mémère* les te geven, die dat werkelijk geen van beide kan. En als klas komt het hol onder Annettes deken goed van pas. Na een paar maanden

kunnen ze allebei lezen of laten we zeggen ontcijferen. Met Annettes hulp schrijft mémère de gedenkwaardige zin: ‘Vandaag heb ik van aardappels en prei uit de tuin soep gemaakt.’ Haar schoonzoon leest ze wel wat moeizaam, maar toch, een verklaring voor uit een woordenboek, helaas zonder dat we nog weten om welk woord het ging. Maar je ziet: onder de deken heeft het woord voorlichting nog zin.

Een kwarteeuw later ligt grootmoeder op sterven. Annette is bij haar en om het afscheid te verdragen, houdt ze zich vast aan het boek dat ze leest d.w.z. eigenlijk niet leest, maar wel bij zich heeft. Het is van Arthur Koestler en heet *Darkness at Noon*, dus letterlijk vertaald: Duisternis tussen de middag. Op het Franse omslag staat niet Zonsverduistering of *Sonnenfinsternis* zoals in het Duits, maar *Le zéro et l’infini*, De nul en de oneindigheid, alle drie titels dus, die de sterfkamer dat moment elk een nieuwe betekenis geeft. De stervende strekt haar uitgeteerde hand uit naar het boek, bekijkt het heel lang en wijst dan – een vluchtige glimlach om de lippen – met haar ruwe kleine vinger op de *z* van *zéro*, en heel zacht

en een tikje schalks zegt ze: Die kon ik me niet herinneren.

Pauze.

Terug naar het begin, want het leven van Annette is pas net begonnen. Zoals gezegd was ze in 1929 al in het bezit van een fiets, wat ongetwijfeld niet elke vijfjarige van zichzelf kan zeggen, vooral wanneer ze zoals Annette geen bijzonder rijke ouders heeft, maar ook niet elk kind van haar leeftijd is de dochter van een wielerkampioen, oké, kampioen is te veel gezegd, maar toch van een sporter die aan de Tour de France heeft deelgenomen, en wel begin jaren twintig, nog voor Annettes geboorte. Op de Quai du Guildo, vlak onder het huis bij de brug, heeft hij later een zaak geopend voor twee-, drie- en andere wielers – CYCLES ET PETITES MACHINES AGRICOLES staat er op het bord. Daarna bezit hij de enige, nee op-één-na-enige automobiel in het dorp, maar gebruikt hij die vooral om beurtelings burens van hot naar her te chaufferen: in Le Guildo ontbrak het tot dan toe echt aan een gratis taxi. Een stukje verderop aan dezelfde kade wonen 's winters in drie huifkarren vroegere zigeuners, *romanichels*, een circusfamilie, voor wie hij ook gratis hun eenwielers en wat zich verder aandient repareert

en met wier dochter – een van hun dochters –
Annette graag circusje speelt, hoewel mémère
er niet van af te brengen is dat het meisje
luizen heeft. Al had de paus het tegendeel
beweerd, dan nog had ze hem niet geloofd,
en zij is de enige van het gezin die überhaupt
iets van hem aanneemt. Tevergeefs
doet mémère haar best dat de twee
de koppen niet bij elkaar steken,
en bewerkt het kind voorzichtig met
haar fijne kam, waarna ze haar met crêpes
verwent. Je ziet, de drie generaties en vier
personen Beaumanoir zijn goede, eigenlijk
de beste burens die men zich wensen kan, en de
zigeunervrouwen zegenen hen aan de lopende band.

Net als tussen hun ouders bestaat er
tussen de kinderen op school
een tweedeling: Je hebt die van het land
en die van de zee,
de boeren en de zeelieden,
kinderen die knauwend praten, en
naast wie de anderen zich beschaafd wanen.
Wie aan de monding van de rivier woont, is,
ook zonder zelf de zeeën te bevaren, op de
zee en op openheid gericht.
Met vloed komen er kleine vrachtschepen
stroomopwaarts, die snel, voor het water
zich terugtrekt, gelost moeten worden.